

O JEDNOM VÁŠNIVÉM POHLEDU NA BOHUSLAVA REYNKA V SOUČASNÉ FRANCII

„Tichý hlas těch, kdo odešli, nemůže navždy umlknout; nechává se nést časem, tak jako se letící pták nechává unášet větrem; letí kdesi na rozhraní paměti a zapomnění, napůl ve zmateném snu a napůl v oslnění“, píše autorka románů a esejistka Sylvie Germainová na konci své hezké knihy věnované domu Bohuslava Reynka v Petrkově. „Reynkův hlas i jeho pohled se z Petrkova rozlétly v pomalých vlnách a spirálách do vzdálených krajů“.¹

Pozorovatel osudů a cest české literatury ve Francii se může jen obdivovat přívalu těchto vln, zejména v posledním desetiletí, básnického a uměleckého díla Bohuslava Reynka (1892-1971). Podiv nad záběrem, který si toto jméno postupně vydobývá, nad fenoménem akce vedené ve Francii za účelem seznámení veřejnosti s dílem Reynka a jeho ženy Suzanne Renaudové (1889-1964) – neboť, je třeba to zdůraznit, oba dva básníci jsou intimně spjati z pohledu jejich minulosti. Ptáme-li se Annick Auzimourové, jedné z hlavních iniciátorek hnutí kolem díla Bohuslava Reynka a Suzanne Reynaudové v letech 1980, jaká byla její motivace, která dala podnět její akce, tato bez okolků a radikálně evokuje nutnost paměti. Termín ve velké módě ve Francii až do dneška – termín, který se používá až do omrzení. Ve jménu nutnosti paměti, jednotlivci

či skupiny se angažují, byť i na efemérní dobu nějakých oslav, proti symbolickému vymizení bytostí či událostí, kterým dějiny vyhradily úděl zapomnění nebo které čas vymazal z tolik pohyblivého fondu kolektivní paměti. V případě, který nás zajímá, se jedná o znovuoobjevení „drahých hlasů, které se odmlčely“, o jejich extrakci z pole „mimo obzor“, o vyhrazení jejich zázemí, publika, existence.

Bylo by příliš kvapené, i v dnešní době, proklamovat jisté osobní nebo „náhodné“ iniciativy jako méně způsobilé, zaujmout své místo v dějinách českých literárních studií ve Francii ve srovnání s velkými oficiálními akcemi – ale jak by to také bylo možné, vzhledem k důležitosti podobných iniciativ? Práce vykonaná za posledních patnáct let Romarin [Rozmarýn] a „přáteli Dauphiné“ sleduje svou ustálenou tradici myšlenky poslání individuálního. A nebyla to právě tato myšlenka, která byla zásadním pohonem, jdoucím nad pouhý vědecký zájem průkopníků, kteří pracovali od XIX. století ve Francii na důkladnějším porozumění Čechů, jejich kultury a literatury? A mimochodem dějiny těchto zanícenců čekají ještě na sepsání.

Silokřivky (znovu)objevení Renaudové a Reynka, které se začaly vyjevovat od osmdesátých let, nás vybízejí k zamyšlení nad způsobem angažovanosti v literární a kulturní historii, která se píše mezi Francií a Českem.

* * *

V Grenoblu, počátkem osmdesátých let, se první počín paměti soustředil na osobu básnířky Suzanne Renaudové – neboť je to ona, lyoňanka rodem ale „z Grenoblu srdcem“, která musí být zachráněna od své symbolické smrti. V roce 1983, grenobelský architekt Pierre Dalloz manžel Henrietty Gröllové, malířky a přítelkyně Suzanne Renaudové, pronáší v delfínské akademii projev s názvem „Velká básnířka, Dauphiňanka Suzanne Renaud“. Nabádá vlastníky básniřčiných rukopisů, aby je darovali Městské knihovně v Grenoblu a sám též tak činí – brzy poté Reynkovo dílo daruje. Tři roky na to, díky prvním Dallozovým iniciativám, takto vychází – ve 300 exemplářích v Grenoblu, poetický svazek Suzanne Renaudové *Křídla z popele a jiné básně*².

Dallozovi šlo zejména o to, aby vymezil místo ve francouzské literatuře básnířce, jejíž žádná kniha, kromě první (*Zde tvůj život...*³, z roku 1922, z níž zbývá sotva jeden exemplář v knihovně v Grenoblu),

¹ Sylvie Germain, *Bohuslav Reynek à Petrkov: un nomade en sa demeure*, St-Cyr-sur-Loire: Christian Piro, 1998, str. 128-129. V překladu P. Turka in *Bohuslav Reynek v Petrkově: Poutník ve svém přibytku*, Literární čajovna Suzanne Renaud, Havlíčkův Brod, 2000.

² Grenoble: Cahiers de l'Alpe de la Société des Écrivains dauphinois, 1986 (1. edice Pardubice, 1932, v překladu B. Reynka, *Křídla z popele*, Petrkov, 1935).

³ 1. vydání Le Pigeonnier, Saint-Félicien en Vivarais, 1922, v překladu B. Reynka, *Zde tvůj život...*, Petrkov, 1926.

nebyla ve Francii publikována. Ale zároveň, kromě významu literárního, i jiná motivace vystupuje do popředí: rozměr opravdu lokální – a tak trochu regionální – totiž zájem o Suzanne Renaudovou coby dauphiňanku.

A takto začátkem osmdesátých let, se různí příznivci angažují ve věci její a Reynkově paměti – a dnes to jsou jejich potomci, kteří často přebírají pochodeň. Toto společenství existovalo již za života Suzanne Renaudové, která věrně udržovala pouto k mýtickému Petrkovu, jsouc držena za Železnou oponou, kde žila coby melancholická exulantka, ona Suzanne Renaudová trpící zimou a odloučeností, která, dle vyjádření Pierra Dalloze „byla velice nešťastná pokaždé, když myslela na Dauphiné“, „uzavírajíc se do mlčení a samoty“⁴... Díky Dallozově zakladatelskému počínu pak toto společenství věrných z dávných dob začíná vyjevovat veřejnosti svá svědectví o manželském páru, o epizodách jejich života, s důrazem pochopitelně na deset let, která Renaud a Reynek spolu trávili mezi Grenoblem a Petrkovem (1926-1936).

Iniciativy týkající se tentokrát Reynka – a kopírující ty jež byly věnovány jako první pozornost, jeho ženě – se od lokálních souřadnic rovněž nevzdalují. Soukromé sbírky grenobelských rodin představují vskutku pozoruhodný fond Reynkových děl, rytých nebo jiných: stopy po výstavách v Grenoblu před válkou, koupě u příležitosti prodejů v padesátých letech, ale i též, často, vánoční pozdravy posílané umělcem přátelům z Dauphiné.

V roce 1985 se koná první výstava Renaud-Reynek v Domě Stendhala, kde jsou představeny lepty a suché jehly ze soukromých sbírek z Grenoblu a okolí. Malý katalog výstavy Suzanne Renaud-Bohuslav Reynek, svazeček ještě amatérský, začíná sérií vzpomínek a poct Dauphiňanů. A přesto aniž by se vzdálily regionu, tento počín iniciovaný kolem Renaudové a Reynka začíná pomalu překračovat hranice Dauphiné, aby vstoupil na půdu podstatně rozsáhlejší uměleckých a literárních styků mezi Francií a Českem. Kolem roku 1985, ve stopách Pierra Dalloze, vstupuje na scénu hlavní protagonistka grenobelského hnutí kolem Renaudové a Reynka, která uskuteční jistou „delokalizaci“ tohoto hnutí: hovoříme o Annick Auzimourové, matematicky, vřelé přítelkyni naší dvojice, se kterou strávila jeden letní měsíc v Petrkově, v roce 1963. Několik svazků ve velice malém nákladu se objevilo ještě na přelomu let osmdesátých a devadesátých, jako např. *Bohuslav Reynek graveur poète [Bohuslav Reynek rytec a básník]*⁵ bibliofilské dílo tištěno ve 100 exemplářích – a soubor českých lidových balad a poesie v překladu Suzanne Renaudové, *Romarin ou Annette et Jean [Rozmarýn či Anička a Jeníček]*⁶, jehož titul posloužil k pojmenování spolku přátel následujícího roku.

Vskutku, v prosinci roku 1993, deset let po zakladatelském Dallozově vystoupení, Annick Auzimourová zakládá „Romarin – Les Amis de Suzanne Renaud et Bohuslav Reynek“ [„Rozmarýn – spolek přátel Suzanne Renaudové a Bohuslava Reynka“]. Tento počín takto oficializuje existenci společenství, které se vytvořilo už dávno. Zároveň zásadně přetváří způsoby a konečný cíl hnutí ve prospěch Renaudové a Reynka, nespouštěje s očí fakt, že v případě spisovatelů a umělců se akt paměti uskutečňuje jen znovuzafazením jejich děl do dějin literatury a umění. Aktivita Romarin budou především ediční a budou se řídit přesnými principy: přednost dvojjazyčnosti s nutností vydání kritických.

Noví spolupracovníci z oblasti univerzity a výzkumu se začínají brzy uplatňovat v souvislosti s Romarin – zejména v roce 1994, kdy Barbora Bukovinská dala k dispozici svou diplomovou práci coby základ edice Díla⁷ Suzanne Renaudové, které vyšlo ve dvou svazcích (1995 a 1999). Jestli editorská úroveň nabírá podstatně profesionálnější obrátky – práce s rozpoznáním textů, podrobné bibliografické ankety

⁴ *Suzanne Renaud-Bohuslav Reynek*, Grenoble: Maison Stendhal, 1985, str. 44-45 – výňatek z přednášky Pierra Dalloze „Un grand poète dauphinois: Suzanne Renaud“ [„Velká básnířka Dauphiňanka: Suzanne Renaud“] (1983).

⁵ Saint-Laurent du Pont: Le Verbe et l'Empreinte, 1986.

⁶ Grenoble: Cahiers de l'Alpe de la Société des Écrivains dauphinois, 1992.

⁷ Suzanne Renaud: *Œuvres – Dilo 1* (Grenoble: Romarin, 1995) – dvojjazyčné vydání básnického díla S. Renaudové v překladu B. Reynka – a *Œuvres 2. Les Gonds du silence [Stěžeje mlčení]* (Grenoble: Romarin, 1999) – jen francouzsky. Oba dva svazky jsou uvedeny a anotovány A. Auzimourovou a B. Bukovinskou.

ve světle tradičních literárních dějin –, okruh čtenářů se mění ovšem také: nyní chce tento zasáhnout publikum (pokud vůbec možno), co nejširší. Za tímto účelem poskytlo francouzské a české ministerstvo kultury subvence. Mezi vydáními Romarin je třeba zmínit dvojjazyčné *Had na sněhu – Le serpent sur la neige*⁸, a též *Dětem – Un poète parle aux enfants*⁹, Halasovy básně v překladu Suzanne Renaudové. Aktivity Romarin zasahují také oblast Reynkova uměleckého díla. Velká Reynkova výstava v Muzeu města Grenoble (listopad 1997 – leden 1998) jejímž iniciátorem je právě Romarin, je doprovázena dvěma publikacemi: kolektivní katalog *Bohuslav Reynek: L'image dans l'œuvre poétique et graphique [Kresba v básnickém a grafickém díle]*¹⁰ a *Bohuslav Reynek: Regards du Dauphiné [Pohledy z Dauphiné]*¹¹. Vše doprovázeno konferencemi, úvodními proslovy, kolokvii... Postupně i skupina českých věrných se též rozšiřuje: pochopitelně Reynkovi synové, Jiří-Michel a Daniel, ale též Jiří Šerých, Josef Mlejnek, Věra Jirousová, Václav Jamek a jiní.

* * *

Od roku 1980 vykonal imperativ paměti Suzanne Renaudové a Bohuslava Reynka cestu jdoucí od snahy lokálního svědectví spojeného s fází bibliofilskou k etapě vydavatelské, ambicioznější, umožněnou lepší distribucí – i když se občas nevyhnulo (očekávaně) tendenci k zbožnění a vytvoření jakéhosi thesauru a možná, že se dnes profiluje ještě jiná fáze zaměřená spíše na výzkum. Romarin totiž spolupracoval na speciálním čísle jedné revue Univerzity Stendhala v Grenoble věnované Reynkovi¹². Ve svazku najdeme stopy po předešlých etapách: snahu o to, aby se nezapomnělo na Dauphiné a tendence k vychvalování, bibliografické a chronologické přílohy, výsledek dlouhých rešerší bibliografických a genetických prováděných na díle Renaudové a Reynkově minimálně už deset let. Ale tento současně obsahuje i kritické a podstatně specializovanější studie dotýkající se preciznějších poetických a estetických aspektů Reynka. Pozorujeme jistý souzvuk mezi delokalizací – opustit Grenoble a okruh přátel aniž je opustit úplně –, přístup k univerzálnímu charakteru díla – díla Reynkova od nynějška odděleného od díla jeho ženy – a nezbytností vtáhnout vše na pole výzkumu. Nyní se jedná o to, abychom našli jiné přístupy umožňující vepsat Reynka do literárních dějin českých a česko-francouzských a do dějin básnické tvorby či umělecké tvorby jako takové.

Romarin nás vybízí k rozmanitým pohledům na „bohemistiku“ – speciálně v případě, který nás zajímá, totiž pokud jeho autoři nebyli Češi (což ve Francii nebylo tak časté). Hovoříme-li o významu skromných a regionálních počínů spojujících Francouze a Čechy, pak na otázku, jestli činnost Romarin může zajímat akademický výzkum, není-liž odpověď jen pozitivní? A toto vše ne jen v oblasti a pracích naprosto nezbytných Annick Auzimourové a její asociace, ale též pro to, že její činnost představuje nezanedbatelnou část žijící Reynkovy literární přítomnosti. A jestliže podobné náhledy mohou být považovány za poněkud přehnané v očích akademických, pak vžijeme-li se do situace prožitého obdivu, nejsou-li tyto nesrovnale sympatičtější? Obdiv, který přesvědčuje a sjednocuje.

* * *

Romarin, který se snaží přiblížit obecnstvu co možná nejpřesvědčivěji dílo obou umělců, nebude nicméně moci oddalovat na dlouho jednu zásadní skutečnost: překlad básnického Reynkova díla, doposud ponechaného v ústraní. Tato absence reynkovského textu není způsobena jenom tím, že se dosavadní pokusy nepovedly, ale i tím, že se Reynkovi, samotnému znamenitému překladateli, nepodařilo takového nebo takové překladatele do francouzštiny najít. Existuje pověst blízka k legendě o nepřeložitelnosti Reynka do francouzštiny – a nepochybně i do jiných jazyků. Tato nepřeložitelnost přispívá k mystériu, které Reynkovu

⁸ Grenoble: Romarin, 1997, přeložil a uvedl Xavier Galmiche.

⁹ Grenoble: Romarin, 1998.

¹⁰ Grenoble: Romarin, 1997.

¹¹ Annick Auzimour, *Bohuslav Reynek: Regards du Dauphiné*, Grenoble: Romarin, 1998 (2. vydání *Pohledy z Dauphiné*, in *Bohuslav Reynek, Pieta v loďce*, Praha: Památník národního písemnictví, 2002).

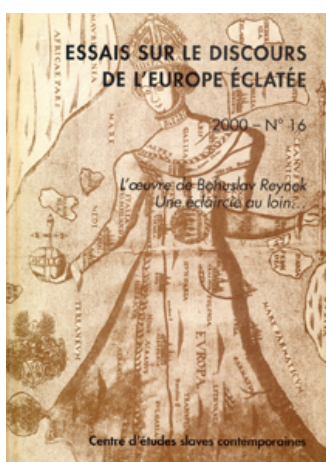
¹² *Dílo Bohuslava Reynka: svítání z dálky...* Centrum současných slavistických studií na Stendhalově univerzitě-Grenoble III, *Esej na téma rozdělené Evropy*. (16), 2000.

poezii obklopuje. Zdá se, že studie Jana Vladislava nazvaná „Je snad nemožné překládat Bohuslava Reynka do francouzštiny?“ připravená pro číslo revue Univerzity v Grenoblu, tuto myšlenku podporuje. Poznamenejme jen, že se francouzští překladatelé neváhali „pustit“, ostatně s větším či menším úspěchem, i do tak těžkých básníků – jako například Vladimír Holan, jehož překlady jsou průběžně publikovány. Nicméně v zájmu Reynkovy integrace do „česko-francouzského“ prostoru, tak jak si ji Romarin představuje, by bylo asi třeba, aby se úkolu překladu básnického díla – ujal též básník.

Catherine Servantová¹³

8. prosince 2000

Přeložil Petr Řezníček

¹³ Catherine Servant, vedoucí Českých studií na Inalco, Paříž. Proslov pronesený 8. prosince 2000, na Univerzitě Stendhal v Grenoblu, při příležitosti vydání téhož roku revue (No. 16), *Essais sur le discours de l'Europe éclatée. L'Œuvre de Bohuslav Reynek, une éclaircie au loin* [Esej na téma rozdělené Evropy. Dílo Bohuslava Reynka, svítání z dálky], spoluvydané Romarin a Centrem slavistických studií na Univerzitě Stendhal. Tento proslov byl pronesený v češtině pod titulem *O jednom vášnivém pohledu na Bohuslava Reynka v současné Francii*, při příležitosti Mezinárodního kongresu českých literárních studií na téma „Česká literatura konce století“, Praha, 3-8 července 2000 (Karlova univerzita / Česká akademie věd).